

УДК 321.01

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»

«Grani». 2016. 140(12), 52-56.

doi:10.15421/1716139

www.grani.org.ua

Проблематика політичної поведінки у сучасному біополітичному дискурсі

А.Ю. Кравець¹

Основною метою є дослідження політичної поведінки у сучасному біополітичному дискурсі. З'ясовано, що політична поведінка – складний для аналізу термін, адже в біополітичному середовищі постійно точаться дискусії з приводу того, яка складова – генетична чи соціальна – більшою мірою впливає на соціальну та політичну поведінку людини. Запропоновано інтеграційну модель біополітичного погляду на цю проблематику, яка органічно поєднує різні концептуальні підходи і включає як генетичні чинники: схильність до соціальної адаптації, політичного домінування і підкорення, так і соціальні: виховання, соціалізація, еволюція свідомості, що сприяє уточненню наукового знання стосовно проблематики політичної поведінки у біополітиці, підкреслює міждисциплінарний статус цієї дисципліни і конкретизує сферу її наукового інтересу. Важливо зазначити, що схильність до домінування з одного боку і підкорення з іншого, генетично закладені в природу «людини політичної». Саме ці дві характеристики лежать в основі її політичної поведінки. З'ясовано, що людський мозок виступає центром формування політичної поведінки і усвідомлення «людиною політичною» самої себе і своїх вчинків.

Ключові слова: біополітика; «людина політична»; політична поведінка

The issue of political behaviour in contemporary bio-political discourse

A. Y. Kravets²

The main topic of the article is the political. During the study it has been found tested that political behaviour is the difficult question to analyse as in bio-politics there are a lot of discussions about genetics and social origins of political behaviour. An integration model of bio-political view of political behaviour has been suggested at the article, which includes both genetics (adaptation, domination and subordination) and social factors (education, socialization, the evolution of consciousness). «Homo Politicus» is genetically related with another biological Wight and this definitely influences his behavior in social and political spheres. For instance, every human being as any social primates has genetic inclination to adaptation, domination, subjugation. In case with «Homo Sapiens» this has a form of genetic and social adaptation, political adaptation and subjugation. The inclination to the domination from one side and to the subjugation to another side is genetically «imprinted» into the nature of the «Homo Politicus». Particularly this two features lie is the basis of his political behavior. However, it is important to mention that, nevertheless the «Homo Sapiens» shares inclination of social primates for hierarchical social organization at the same time he has developed the following capabilities, which are unique in animal world, such as: language, culture and morale. Thus, ideas and values created by the human being have commenced changing of his behavior in social and political sphere. It is important to underline that in above mentioned dichotomy «genetic – culture/morale» such very core analysis element as human brain is absent. According to this, it is has to be mentioned that we keep in mind that the human brain participates in formation of every act or idea, what is fulfilled in the process of the political supervision of subject of management, as well as in the process of social action of management object. So, the political and social behavior of «Homo Politicus» depends not only on his biological factors, such as inclination to the biological adaptation, creation of hierarchical structure, social and political domination and subjugation, but also on social factors as well, such as language, culture, morale and so on. In this case, the human brain comes out as a center of formation of political behavior and awareness of «Homo Politicus» himself and his actions.

Keywords: bio-politics; «Homo politicus»; genetics and social factors of the political behavior

Проблематика политического поведения в современном биополитическом дискурсе

А.Ю. Кравець³

Основной целью является исследование политического поведения в современном биополитическом дискурсе. Вы-

¹ Кандидат політичних наук, доцент; Дніпропетровський національний університет ім. Олесь Гончара, 49010, Дніпро, пр. Гагаріна, 72

² PhD in political sciences, associate professor; Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, 72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine

³ Кандидат политических наук, доцент; Днепропетровский национальный университет им. Олесь Гончара, 49010, Днепр, пр. Гагарина, 72
E-mail: kravets.anastasiya@gmail.com

яснено, що політичне поведіння – складний для аналізу термін, оскільки в біополітичній науковій середі постійно ведуться дискусії по приводу того, яка складаюча – генетична чи соціальна – в більшій степені впливає на соціальне і політичне поведіння людини. Предложено інтеграційну модель, котра органічно поєднує різні концептуальні підходи і включає як генетичні фактори: схильність до соціальної адаптації, політичному домінуванню і підчиненню, так і соціальні: виховання, соціалізація, еволюція свідомості. Такий підхід сприяє уточненню наукового знання стосовно проблематики політичного поведіння в біополітиці, підкреслює міждисциплінарний статус цієї дисципліни і конкретизує сферу її наукового інтересу. Важно відзначити, що схильність до домінуванню з однієї сторони і підчиненню з другої, генетично закладені в природі «людина політична». Іменно ці дві характеристики лежать в основі його політичного поведіння. Вияснено, що людський мозок виступає центром формування політичного поведіння і свідомості «людина політична» самого себе і своїх поступків.

Ключевые слова: біополітика; «людина політична»; політичне поведіння

Peer-reviewed, approved and placed: 12.11.2016.

Постановка проблеми. Актуалізація біополітичної аналітики у сучасній політологічній науці пов'язана з процесом взаємозближення природничого та соціогуманітарного знання, зокрема, біології та політичної науки. З другої половини ХХ століття у західній політичній науці сформувалась тенденція до переорієнтації наукових досліджень з вивчення політичних систем, інститутів і процесів до аналізу поведінки політичних акторів. Так, відомий біополітик Ч. Еван наголошує на тому, що «політологам «час звернути увагу на генетичні особливості людської поведінки з урахуванням останніх досліджень в цій сфері, для того, щоб вони припинили пояснювати політичну поведінку згідно з принципами ХІХ ст.» [13, с. 134]. Р. Бланк вважає, що для розуміння політики необхідно застосовувати знання, отримані на основі вивчення природного світу, адже «людина є частиною світу природи» і виступає за необхідність переорієнтації теоретичної «парадигми» в політології з традиційних поведінкових підходів на еволюційні [4, р. 15]. Вітчизняний науковець Я. Потапенко зазначає, що «витоки політичних проблем людства біополітики шукають, зокрема, не в соціокультурних чинниках, а у первісних, досвідомих поведінкових тенденціях, успадкованих від тваринного світу [1]. Однак, слід зазначити, що у біополітичному співтоваристві й досі не вироблено чіткого уявлення, що являє собою «людина політична», які чинники – генетичні чи соціальні – впливають на формування її політичного поведінки. А тому наукове знання стосовно біополітичного погляду на «людина політична» та її поведінку потребує подальшої теоретичної концептуалізації та систематизації.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед біополітиків, які займаються цією проблематикою, слід виокремити А. Соміта, С. Петерсона, Р. Бланка, Я. Татерсола, Дж. Шефера, Д. Брауна, Ч. Евана, Д. Бараша, Х. Келмана, В. Гамільтона, Р. Данбара, Я. Потапенко та інших. Однак, слід зазначити, що їх погляди мають як спільні риси, так і суттєві відмінності. Відповідно, наукове знання стосовно біополітичного погляду на природу і сутність політичного поведінки людини потребує подальшого наукового аналізу та поглиблення.

Мета дослідження – комплексний біополітичний аналіз політичного поведінки, що сприяє уточненню наукового знання стосовно цієї проблематики, під-

креслює міждисциплінарний статус біополітики і конкретизує сферу її наукового інтересу.

Виклад основного матеріалу. Проблематика політичного поведінки є складним феноменом наукового аналізу, адже в біополітичному дискурсі й досі не вироблено чіткого уявлення про ті фундаментальні характеристики, що лежать в природі «людина політична», та формують її політичну поведінку. В біополітичному середовищі постійно точаться дискусії з приводу того, яка складова – генетична чи соціальна – більшою мірою впливає на соціальну та політичну поведінку людини. Головна проблема полягає в тому, що біополітики розділені на декілька груп, які пропонують своє бачення природи «людина політична» і її поведінки в соціумі і в політиці, що не сприяє цілісності уявлення про цей феномен. Деякі дослідники вважають, що зрозуміти людську поведінку можна тільки за рахунок вивчення її еволюції, а також її порівняння (виявлення спільних) з іншими, близькими до людини видами, наприклад приматами. Деякі, навпаки, говорять про те, що тільки людина має свідомість, яка постійно еволюціонує, а отже, соціальні норми, засвоєні в процесі виховання і соціалізації, сьогодні відіграють вирішальну роль у процесі формування поведінки індивіда.

Ми пропонуємо інтеграційну модель біополітичного погляду на людську соціальну та політичну поведінку, зведену до п'яти основних постулатів: 1. В основі поведінки людини лежать генетичні особливості (вроджені якості). 2. Основою поведінки сучасного індивіда є еволюція його свідомості. 3. В основі поведінки людини лежать етичні норми і правила (мораль). 4. Ключова роль у формуванні поведінки сучасного індивіда належить мозку. 5. На соціальну та політичну поведінку людини впливає навколишнє середовище (соціалізація). Таким чином, ми припускаємо, що в основі соціальної та політичної поведінки людини лежать як генетичні й нейронні, так і соціальні чинники.

Тепер пропонуємо розглянути по черзі всі вищезазначені постулати. Так, згідно з першим, в основі поведінки людини лежать генетичні чинники, які сягають корінням людиноподібних мавп. Даний підхід розвивався під впливом етології, здебільшого праць К. Лоуренса та теорії природного відбору Ч. Дарвіна. Так, біополітик Ч. Еван зазначає, що «середовище визначає батьківський внесок, який впливає на поведін-

ку нащадків» [13, с. 134]. Класики біополітики А. Соміт і С. Петерсон зазначають, що «гени виступають в якості «основних одиниць, через які особливості передаються від батьків до нащадків» [16, с. 1, 5]. Вітчизняний науковець Я. Потапенко розуміє «Homo politicus» як «продукт біологічно-еволюційного розвитку, частку єдиного планетарного біорозмаїття» [1]. В. МакНейл називає людину «найвищим проявом біосфери», яка живе та працює сама по собі та спільно з іншими людьми задля задоволення своїх потреб [12, с. 1-13].

Таким чином, ми виходимо з того, що людина генетично споріднена з іншими біологічними видами, а це неодмінно впливає на її поведінку в соціальній і політичній сфері. Серед вроджених особливостей соціальної та політичної поведінки, що споріднюють її з іншими «соціальними приматами», біополітики виокремлюють генетичну схильність до адаптації, домінування і підкорення. Але у випадку з «людиною політичною» ми б дещо скорегували ці схильності наступним чином: генетична й соціальна адаптація та соціальне й політичне домінування і підкорення.

Почнемо з адаптації. Зауважимо, що феномен адаптації сягає корінням теорії природного відбору Ч. Дарвіна, а еволюційна теорія і нео-еволюціонізм лежать в основі біополітичної аналітики. Так, з точки зору біополітики, люди схильні продукувати велику кількість потомства, яку природа нездатна прогодувати. Для того, щоб оптимізувати цей процес існує природний відбір – природа вибирає тих людей, які краще пристосовані до виживання в певному середовищі. Г. Вільямс зазначає, що «ті особливості людини, які відповідають навколишньому середовищу і дають організму вижити, називають «адаптацією». Протягом довгого часу люди, в межах свого виду, розвивають адаптацію, яка приводить до репродуктивного успіху [20, с. 134].

Основними джерелами еволюції і домінування, і, як результату, виникнення соціальних та політичних ієрархій, А. Соміт і С. Петерсон бачать у тенденції до домінування (боротьби за товари, їжу, владу тощо): «Люди – це «соціальні примати з вродженою схильністю до ієрархічних й авторитарних соціальних і політичних структур» [16, с. 1-5]. Соціальні примати демонструють поведінку домінування і живуть в ієрархічних соціальних (у випадку з людським видом, політичних) структурах. Ієрархія є однією з найбільш універсальних особливостей соціальної та політичної організації. Як зазначають А. Соміт і С. Петерсон: «Природний відбір забезпечив соціальних приматів «схильністю» до ієрархічних соціальних структур ... з помітними індивідуальними відмінностями в статусі і нерівним доступом до багатьох гарних речей у житті» [16, с. 8]. При цьому важливо зазначити, що з точки зору неодарвіністської теорії, ці риси не зникли з плином часу, а мають величезний вплив на сучасну політику.

На наш погляд, доречним буде також навести тезу Дж. Шефера: «Сучасне людське життя – це, переважно, знання в ієрархії підкорення: коли ми не спимо, ми проводимо більшу частину часу в ієрархія, які розповсюджуються

від корпоративної промисловості до державного управління, супермаркетів до універмагів, від початкової школи до університету. Навіть наші клуби, асоціації, церкви і лікарні організовані ієрархічно, всі вони демонструють велике розмаїття систем домінування» [15, с. 174]. І, дійсно, якщо ми поглянемо на сучасне суспільство, воно сповнене ієрархій. Від самого народження дитина потрапляє в ієрархічний світ, де є батьки, що домінують і яких треба слухатись, вчителі тощо.

Як і антропологі, біополітики важливу роль у формуванні владних відносин й ієрархії відводять мові. Оскільки саме в ній визначально закріплені терміни, що закріплюють домінуючий статус. Фактично всі мови рясніють словами і займенниками, які визнають і зміцнюють відмінності статусу. Як зазначають Л. Тайгер і Р. Фокс: «У питанні ідентифікації нижчих і вищих, ми починаємо не на порожньому місці, а залучаємо ретельно продуманий репертуар вже запрограмованих способів показувати ці відмінності статусу». [19, с. 141-142]. Пізніше Б. Гінсберг висловив ту ж саму ідею більш консервативно: «У всіх людських груп є свої ієрархії поваги-домінування. Колективно і історично такі ієрархічні організації, здається, вкорінені в біологічну природу нашого виду, і тому повинні частково розумітися в термінах еволюції» [9, с. 1]. Звісно, ієрархія і домінування неможливі без підкорення. Так, біополітики вважають, що тенденція коритися поступово закріплюється в самій нашій природі й приводить до появи феномена «людської слухняності». Як зазначають А. Соміт і С. Петерсон, «природний відбір забезпечив нас «готовністю виконувати покірну роль» [16, с. 24]. Підтвердження цьому знаходимо і у Дж. Шефера: «Сучасне людське життя – це, переважно, наявність знань в ієрархії підкорення: коли ми не спимо, ми проводимо більшу частину часу в ієрархія, які розповсюджуються від корпоративної промисловості до державного управління. Серед найсильніших і постійних еволюційних спадщин нашого виду є готовність «коритися тим, хто при владі» [15, с. 169, 174].

Біополітики зазначають, що закони покори можуть бути двох видів. Згідно з першим, організм робить щось, що він вважав за краще б не робити; в іншому організм утримується робити щось, що він вважав за краще б робити. У представників будь-яких соціальних видів покора виявляється по відношенню до тих, хто займає переважаюче місце в соціальній ієрархії. Люди живуть у багатьох ієрархія, але нас цікавить тільки політична покора, тобто дії, що вживаються підлеглими у відповідь на накази (явні або приховані), які вони отримують від тих, хто вище у політичній ієрархії. При цьому наша генетична схильність полягає в тому, щоб коритися» [16, с. 25]. Як підкреслюють Х. Келман і В. Гамільтон, один «вражаючий феномен ієрархій влади ... це готовність громадян виконувати накази, не ставлячи питань ... навіть коли ця покора тягне за собою величезні особисті жертви або необхідність вчинення дій, які за інших обставин вони вважали б морально неможливими» [10, с. 137]. «Ця одна особливість людської поведінки, яку дійсно важко пояснити: наша екстраординар-

на готовність підкорятися чужим бажанням». Таким чином, покора – це поведінковий корелят панування і ієрархії [7, с. 143]. Прихильники еволюційної теорії застосовують її для вивчення поведінки всіх тварин, вважаючи, що їй притаманні певні спільні риси. Біополітики ж йдуть далі, говорячи про те, що на формування людської поведінки впливає не тільки біологія, але й виховання. Однак зазначають при цьому, що зводять все лише до виховання, навчання і соціалізації, як це роблять психологи, соціологи і біхевіористи не можна, оскільки людська поведінка містить завжди не тільки психологічну та соціальну, а й біологічну (генетичну) складову. І на протилежну тези Р. Дарендорфа про те, що наше тіло – це не «реальне «ми», що біологічні поняття і теорії не можуть торкнутися цілісності нашої індивідуальності» [6, с. 20] наводять контраргументи: 1. Універсальність покори вказує на те, що вона лежить в основі самої «людської природи» в якості «генетичної запрограмованості». 2. Якщо покори просто навчаються, як тоді пояснити готовність «людини розумною» демонструвати таку поведінку в усі часи в усьому світі? Великий пласт даних, отриманих експериментальним шляхом, свідчить про нашу схильність коритися [16, с. 26]. Підсумовуючи вищезазначене, констатуємо, що схильність до домінування з одного боку і підкорення з іншого генетично закладені в природу «людини політичної». Саме ці дві характеристики лежать в основі її політичної поведінки.

Переходячи до наступних постулатів зазначимо, що незважаючи на споріднену схильність людини і приматів до ієрархічної громадської організації, тільки людина розвинула в собі здібності, які є унікальними в тваринному світі: мову, рефлексію і самосвідомість. Таким чином, можна констатувати, що, крім спадковості, на поведінку людини впливають виховання і соціалізація, тобто засвоєння певних норм і правил. При цьому ці норми і правила містяться у сфері моралі, яка розглядається в якості унікальної людської функції. Як зазначили А. Соміт і С. Петерсон, тільки «людина розумна» здатна «створювати в рудиментарній формі великий комплекс мови, законів, звичаїв і традицій... і діяти відповідно до них, а не до природних інстинктів [16, с. 27]. За словами Я. Татерсола, «якщо будь-які з відомих нам організмів існують в тому світі, що даний їм природою, то люди живуть у світі, який вони символізують і заново творять у своїх умах» [18]. Підтвердження цьому наводить і Д. Бараш, за словами якого «зі всіх живих істот тільки люди унікально здатні до непокори тим біологічним схильностям, що шепочуть всередині них» [3, с. 15-16]. В даному контексті варто навести і тезу Р. Фокса, яка яскраво описує різницю між «людиною розумною» і іншими приматами: «Людина відрізняється від інших приматів не тому що вона переборола свою природу примата, але тому, що відрізняється від примата типом природи ... Людина поводиться культурно, тому що мутація і природний відбір змусили людину винаходити правила, створювати міфи, говорити на мовах і формувати чоловічі клуби...» [8, с. 28].

Деякі з ідей і цінностей, які складають вели-

кий пласт культури будь-якого народу, часто приписуються божественному джерелу, інші – мають світський характер і створені людьми. Ці ідеї та цінності почали глибоко змінювати поведінку тих, хто в них вірить. Ця чудова риса, що проявляється тільки представниками нашого власного виду, це те, що біополітики називають «indoctrinability» (навіювання, здатність піддаватися, сприймати ідеї та дотримуватися їх). Як зазначають А. Соміт і С. Петерсон, «коли це відбувається людина буквально стає «слугою» своїх власних творін» [16, с. 28].

Таким чином, ідеї і цінності, створені людиною, почали змінювати її поведінку в суспільній і політичній сферах. І дійсно, якщо поглянути на історію, релігії змінювали, іноді доволі кардинально, поведінку своїх прихильників. Але світська влада, з її законами і заборонами, також здатна впливати на суспільну і політичну поведінку людини. Так, відомий етолог К. Лоуренц у відповідь на еволюційні теорії походження людини і соціуму шляхом природного відбору, стверджує, що соціальні і культурні норми та звичаї формувались скоріше не на генетичній, а на соціально-психологічній основі, коли якості сировини використовувались не мутації та рекомбінації, а звичаї та звички [16]. Біополітики констатують, що на політичну поведінку людини неодмінно впливає соціалізація. Наприклад, Р. Лейн сфокусував увагу на основних віруваннях людини, у формуванні яких важлива роль відводилася політичній соціалізації. Відповідно до подібних установок автор вважав, що «політична особистість може бути визначена як ... організована, динамічна відповідь на політичні стимули» [11, р. 51].

Важливо підкреслити, що у вищенаведеній дихотомії «генетика / культура» відсутній такий ключовий елемент аналізу як людський мозок. Як зазначає Р. Бланк: «Чим більше ми розуміємо функціонування мозку, тим більше ми схилиємось до думки, що нашу поведінку моделює наш мозок». В результаті «наша інтерпретація світу, у тому числі його політичного виміру і наші реакції на нього, залежать від внутрішньої організації мозку» [4, с. 17]. У даному випадку слід зазначити, що мається на увазі те, що мозок бере участь у формуванні кожної дії або думки, які реалізуються як у процесі політичного керівництва суб'єктом управління, так і в процесі громадської діяльності об'єкта управління. Підтвердження цій тезі надає і Ф. Фукуяма, який стверджує, що поведінку людини потрібно розглядати як результат електрохімічних реакцій в органі, який ми називаємо мозком [2, с. 73]. Як зазначає П. Шанже: «Все утворюється з поведінки, яка мобілізується чітким набором нервових осередків», а тому причини і наслідки людської поведінки слід шукати в особливостях мозкової діяльності індивіда [5, с. 97]. Мається на увазі те, що специфічна поведінка людини продукується нейронами мозку, а тому нейронна діяльність мозку – це важлива складова аналітичної моделі політичної поведінки. Як зазначає Р. Макдермотт: «Якщо ми дійсно хочемо, щось дізнатися про поведінку і біологічні субстрати поведінки, нам потрібно синтезувати рівні

аналізу в різних сферах наукових знань, які самі по собі є обмеженими...» [16, с. 22].

Висновки. Отже, на політичну і соціальну поведінку «людини політичної» впливають не тільки біологічні чинники: генетична схильність до біологічної адаптації, створення ієрархічних структур, політич-

ного домінування і підкорення, але й соціальні, як-то: мова, культура, мораль, що завоюються в процесі соціалізації.

При цьому людський мозок виступає центром формування політичної поведінки і усвідомлення «людиною політичною» самої себе і своїх вчинків.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Потапенко Я. Соматичне буття індивіда як об'єкт досліджень у галузі біополітики [Текст] / Я. Потапенко // Гілея. – 2013. – Вип. 74. – С. 397-399.
2. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: последствия нашей биотехнологической революции [Текст] / Ф. Фукуяма. – М: «ЛЮКС», 2004. – 349 с.
3. Barash D. State behaviour, individual behaviour, and the legacy of biology in a troublesom world [Text] / D. Barash // Politics and the life science. – 1994. – Vol. 13. – P. 15-16.
4. Blank R. Biology and Politics: An Introduction [Text] / R. Blank // Politics and the Life Science: The State of the Discipline. – United Kingdom: Emerald Group Publishing, 2014. – 280 p.
5. Changeux P. The history of neuroscience in autobiography [Text] / P. Changeux. – N.Y., 2004. – 433 p.
6. Dahrendorf R. Essays of the Theory of Society [Text] / R. Dahrendorf. – Stanford SA: Stanford University Press, 1968. – 300 p.
7. Dunbar, R. Grooming, Gossip, and the Evolution of Language. [Text] / R. Dunbar. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996. – 220 p.
8. Fox R. The Search of Society [Text] / R. Fox. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1989. – 383 p.
9. Ginsberg B. The evolution of social and political behaviour. [Text] / B. Ginsberg. – Washington, DC: American Political Science Association, 1988. – 198 p.
10. Kelman H., Hamilton V. Crimes of Authority and Responsibility [Text] / H. Kelman, V. Hamilton. – New Haven, CT.: Yale University Press, 1998. – 305 p.
11. Lane R. Political Man [Text] / R. Lane. – N.Y.: Free Press, 1972. – 200 p.
12. McNeill H. The Rise of the West: A History of the Human Community [Text] / H. McNeill. – Chicago: University Chicago Press., 1991. – 828 p.
13. Peterson A. Biology and politics: The cutting edge [Text] / A. Peterson, A. Somit. – United Kingdom: Emerald Group Publishing, 2011. – 231 p.
14. Sagan C., Druyan A. Shadows of Forgotten Ancestors [Text] / C. Sagan, A. Druyan. – N.Y.: Ballantine Books, 1992. – 505 p.
15. Shepher J. Commentary // Dominance, Aggression, and War. – N.Y.: Paragon, 1987. – P. 174-175.
16. Somit A., Peterson S. The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution [Text] / A. Somit, S. Peterson. – N.Y.: Palgrave Macmillan, 2005. – 190 p.
17. Somit A. Darwinism, Dominanse, And Democracy: a reaffirmation [Text] / A. Somit, S. Peterson // Politics and the Life Sciences. – 2001. – V.20. – P.227-231.
18. Tattersall I. The Monkey in the Mirror [Text] / I. Tattersall. – New York: Harcourt, 2002. – 230 p.
19. Tiger L., Fox R. The Imperial Animal [Text] / L. Tiger, R. Fox. – New York: Dell, 1997. – 450 p.
20. Williams G. Adaptation and natural selection [Text] / G. Williams – N.Y.: Princeton University press, 1996. – 235 p.

REFERENCES:

1. Potapenko, Ya., 2013. Somatichne buttya individu yak ob'ekt doslidzhen u galuzi biopolitiki. [Somatic existence of the individual being the research object in the sphere of bio-politics]. Gileya, 74 (in Ukrainian).
2. Fukuyama, F., 2004. Nashe postchelovecheskoe budushee: posledstvie nashey biotekhnologicheskoy revolyutsii [Our post-human future: the circumstances of our bio-technological revolution]. Lyuk, Moscow (in Russian).
3. Barash, D., 1994. State behaviour, individual behaviour, and the legacy of biology in a troublesom world. Politics and the life science 13, 15-16.
4. Blank, R., 2014. Biology and Politics: An Introduction. Politics and the Life Science: The State of the Discipline. Emerald Group Publishing, United Kingdom
5. Changeux, P., 2004. The history of neuroscience in autobiography. N.Y.
6. Dahrendorf, R., 1968. Essays of the Theory of Society. Stanford SA: Stanford University Press
7. Dunbar, R., 1996. Grooming, Gossip, and the Evolution of Language. Cambridge, MA: Harvard University Press
8. Fox, R., 1989. The Search of Society. New Brunswick: Rutgers University Press
9. Ginsberg, B., 1988. The evolution of social and political behaviour. Washington, DC: American Political Science Association
10. Kelman, H., Hamilton, V., 1998. Crimes of Authority and Responsibility. New Haven, CT.: Yale University Press
11. Lane, R., 1972. Political Man. N.Y.: Free Press
12. McNeill, H., 1991. The Rise of the West: A History of the Human Community. Chicago: University Chicago Press
13. Peterson, A., 2011. Biology and politics: The cutting edge. United Kingdom: Emerald Group Publishing
14. Sagan, C., Druyan, A., 1992. Shadows of Forgotten Ancestors. N.Y.: Ballantine Books
15. Shepher, J., 1987. Commentary. Dominance, Aggression, and War. N.Y.: Paragon, 174-175
16. Somit, A., Peterson, S., 2005. The Failure of Democratic Nation Building: Ideology Meets Evolution. N.Y.: Palgrave Macmillan
17. Somit, A., 2001. Darwinism, Dominanse, And Democracy: a reaffirmation. Politics and the Life Sciences 20, 227-231
18. Tattersall, I., 2002. The Monkey in the Mirror. New York: Harcourt
19. Tiger, L., Fox, R., 1997. The Imperial Animal. New York: Dell
20. Williams, G., 1996. Adaptation and natural selection. N.Y.: Princeton University press